

Rondblik

‘Adam’ is zoekgeraakt

Een passage uit het klassieke doopformulier verdwenen

L.E. Leeftink

In het *Nederlands Dagblad* van 20 november 2009 besprak dr. J. Hoek het vijfde boek in de dogmatische reeks van dr. W. Ouweneel over de verzoening. Daarin kwam ook als punt naar voren dat onze Here Jezus heel zijn leven op aarde geleden heeft onder de zonde. Volgens dr. Hoek geldt zo voor Christus als menskind ‘wat van onze kinderen gezegd wordt bij de doopvont – dat zij in Adam de verdoemenis deelachtig zijn.’

Inderdaad, dat stond tot voor kort ook bij ons (iets moderner dan bij de Gereformeerde Bond) in het klassieke doopformulier: *evenals onze kinderen zonder het te weten deel hebben aan de veroordeling in Adam, worden zij ook zonder het te weten in Christus uit genade tot Gods kinderen aangenomen.*

Stond! Want in de ‘hertaling’ van alle liturgische formulieren hebben onze deputaten Eredienst heel deze passage halverwege de synode van 2008 geskipt. Helaas heeft de generale synode van 2008 deze weglating vooralsnog goedgekeurd. Ik vind dat niet alleen een verarming, maar ook een ondoordachte en overhaaste keus, die we als kerken zeker weer ongedaan moeten maken.

Waarom hertalen?

In het Gereformeerd Kerkboek staan een heleboel liturgische formulieren. We hebben vier doopformulieren, vijf avondmaalsformulieren, een formulier voor openbare geloofsbelijdenis en ook nog een huwelijksformulier, bevestigingsformulieren voor ambtsdragers en een paar formulieren voor de kerkelijke tucht. Deze formulieren zijn bijna allemaal gemaakt in de periode vóór 2004. Dat wil zeggen dat de bijbelteksten waarnaar verwezen wordt, citaten zijn uit de oude bijbelvertaling van 1951.

Daarom heeft de Generale Synode van 2005 de opdracht gegeven aan deputaten Eredienst om ‘*de tekst van de NBV op een deskundig (talig, poëtisch, liturgisch-theologisch) verantwoorde wijze in te voegen of te laten invoegen in de bestaande liturgische teksten en formulieren.*’

Dat is een hele mond vol, maar het betekent gewoon: laten we de tekst van onze formulieren aanpassen aan de stijl van de Nieuwe Bijbelvertaling die sinds 2004 in bijna al onze kerken gelezen wordt.

Deputaten Eredienst zijn voortvarend aan de slag gegaan en hun resultaat is voorlopig goedgekeurd door de generale synode van 2008. De synode gaf de kerken daarbij de opdracht om de formulieren te beoordelen en voorstellen te doen voor verbetering. Er is daarom aan alle kerken een groot aantal kleine groene boekjes toegestuurd waarin dertien herziene formulieren staan.

Meer doen dan je opdracht is

Nu hebben deputaten Eredienst in hun rapport aan de synode van 2008 aangegeven, dat ze meer gedaan hebben dan alleen maar de liturgische formulieren aanpassen aan het taalkleed van de Nieuwe Bijbelvertaling. Ze hebben ook de hele structuur en opbouw van de formulieren bekeken, en daarin keuzes gemaakt die losstaan van de vraag of dit ook te maken heeft met de invoering van de NBV in onze kerken.

In de verslagen van de synode vind je daarover geen besluit terug, alleen maar een opmerking bij de bespreking dat de synodevergadering in juni 2008 akkoord was gegaan met de wat

verdergaande aanpassing van de formulieren dan strikt gevraagd was door de generale synode van 2005.

Hier begint volgens mij de fout al: deputaten krijgen een opdracht en gaan vervolgens bepalen of ze ook meer mogen doen dan hun opgedragen is. En de volgende synode accepteert dat zonder dat ze zich daarover expliciet in een besluit met gronden aan de kerken heeft verantwoord. Eén van de gevolgen daarvan is dat een essentieel onderdeel uit het eerste, klassieke doopformulier helemaal verdwenen is. Namelijk de passage over de veroordeling in Adam en de aanneming in Christus tot Gods kinderen.

De ‘Adampassage’ verdwenen

Deze passage staat in het klassieke doopformulier, dat we al sinds 1618 kennen en dat de jaren door uiteraard steeds gemoderniseerd is. De voorlaatste modernisering is van 1984 en staat in ons Gereformeerd Kerkboek. Het gaat dan om de volgende passage. Naast elkaar zet ik de oude en de nieuwe versie:

Gronden voor de kinderdoop

Hoewel onze kinderen dit alles niet begrijpen, mogen wij hen daarom toch niet van de doop uitsluiten.

Want evenals zij zonder het te weten deel hebben aan de veroordeling in Adam, zo worden zij ook zonder het te weten in Christus uit genade tot Gods kinderen aangenomen.

Immers, wat God zegt tot Abraham, de vader van alle gelovigen, geldt ook voor ons en onze kinderen: *Ik zal mijn verbond oprichten tussen Mij en u en uw nageslacht in hun geslachten, tot een eeuwig verbond, om u en uw nageslacht tot een God te zijn.* (Gen. 17:7)

Over de kinderdoop

Natuurlijk begrijpen kleine kinderen niets van deze dingen. Toch is dat geen reden om hen de doop te weigeren.

Want God heeft met hen zijn verbond gesloten, al begrijpen ze dat evenmin.

De belofte die God aan Abraham heeft gedaan geldt namelijk nog steeds voor ons en onze kinderen; namelijk: *Ik sluit een verbond met jou en je nakomelingen, met alle komende generaties, een eeuwigdurend verbond: ik zal jouw God zijn en die van je nakomelingen.*

Ziet u wat hier gebeurd is? De passage ‘Want evenals zij zonder het te weten deel hebben aan de veroordeling in Adam, zo worden zij ook zonder het te weten in Christus uit genade tot Gods kinderen aangenomen’ is vervangen door het zinnetje ‘Want God heeft met hen zijn verbond gesloten, al begrijpen ze dat evenmin.’

Op een middag in september

Hoe is de generale synode op voorstel van deputaten Eredienst ertoe gekomen om tot deze radicale ingreep over te gaan? En dan wordt het nog merkwaardiger. Want in het rapport dat deputaten Eredienst aangeboden hadden aan de synode, stond de passage over ‘in Adam veroordeeld’ en ‘in Christus aangenomen’ nog wel. Deputaten stelden voor het als volgt te formuleren:

Wat de kinderdoop betreft

Het spreekt vanzelf dat kinderen van deze dingen niets begrijpen. Toch is er een heel goede reden om ze te dopen.

Ze begrijpen immers net zomin dat ze de slechtheid van Adam geërfd hebben. God gaat met hen op dezelfde manier te werk, wanneer hij hen als zijn kinderen adopteert. Al begrijpen ze die adoptie niet, door Christus is ze wel degelijk een feit.

De belofte die God aan Abraham heeft gedaan geldt namelijk nog steeds voor ons en onze kinderen; want hij zegt: *Ik sluit een verbond met jou en met je nakomelingen, met alle komende generaties, een eeuwig durend verbond: ik zal jouw God zijn en die van je nakomelingen.*

In de synodeverslagen staat dat de leden van de synode voor de zomervakantie van 2008 allerlei suggesties mochten indienen die tot verandering of verbetering zouden leiden. En juist over deze passage zijn veel voorstellen ingediend. Naar mijn mening terecht, want in de hele NBV komt het woord ‘adoptie’ of ‘adopterem’ niet voor. De ‘aanneming tot zonen’ is in de NBV ‘God heeft hen als zijn kinderen aangenomen’ (Rom. 9:5) en ‘opdat wij Gods kinderen zouden worden’ (Gal. 4:5).

Uit reactie op alle commentaar hebben deputaten Eredienst in de zomervakantie van 2008 de hele passage over ‘Adam’ maar geschrapt. Ze voeren daarvoor de volgende reden aan: aan het begin van dit nieuwe onderdeel van het doopformulier gaat het over de fundering van de kinderdoop. De kern van de eerste zin is: ‘kinderen kunnen dit allemaal nog niet begrijpen.’ Maar volgens deputaten wordt in het oorspronkelijke formulier vervolgens ten onrechte een inhoudelijke opmerking gemaakt over de veroordeling in Adam en de aanneming in Christus. Dat onderdeel van de gereformeerde leer is al in het eerste deel van het doopformulier uiteengezet. Dus dat hoeft hier niet herhaald te worden. Tegenover de doperse dwaling moet vooral ‘het accent [vallen] op het beslissende van wat *God* doet (los van wat wij of onze kinderen kunnen)’. Daarom kiezen deputaten Eredienst voor alleen maar ‘de verwijzing naar Gods beschikking, met als aanhangsel het onbegrip van kinderen. Wat verdween, is de ingewikkelde formulering van dit gereformeerde argument. Uiteraard gaat dit niet ten koste van de leer van de erfzonde en van Gods aanneming in Christus, want die leer is al voldoende uiteengezet in het eerste deel van het DF [doopformulier]’ (citaten uit het aanvullende rapport van deputaten, opgenomen in de *Acta* van de GS 2008).

Drie redenen om de ‘Adam-passage’ weer op te nemen

Ik begrijp de redenering van deputaten wel. De ‘Adam-passage’ spreekt inhoudelijk-theologisch over de erfzonde en de genade in Christus. Zo’n passage hoort volgens deputaten in het eerste, inhoudelijke deel van het doopformulier thuis. En omdat het daar ook al met zoveel woorden staat, kan de passage over Adam en Christus in het gedeelte dat de kinderdoop verdedigt, beter vervallen.

Zoals gezegd: ik kan deze redenering wel volgen, maar ik ben beslist niet gelukkig met het besluit van de synode om deze *move* van deputaten te honoreren. Ik vind de ‘Adam-passage’ namelijk een wezenlijk element van het klassieke doopformulier. De weglating ervan ervaar ik daarom als een ernstige verarming. Mijn bezwaren daartegen wil ik hieronder noemen.

1. Deputaten besluiten zelf om een belangrijke passage uit het klassieke formulier helemaal weg te laten. Daarmee kiezen zij voor een moderne opbouw van het formulier in plaats van historische continuïteit. Dat is op zich geen verkeerde keus. Maar hier gaat het om het klassieke doopformulier dat al 435 jaar in de Gereformeerde Kerken gebruikt wordt en ook in zwang is bij *alle* andere gereformeerde kerken in Nederland. Wanneer je dan als kerken vindt dat zo’n formulier hertaald moet worden, moet je goed beseffen wat je doet, wanneer je daarnaast ook nog eens een historisch belangrijke en breed-kerkelijk gedragen passage geheel verwijdert. Als je zo’n klassiek formulier echt te gedateerd vindt voor

bepaalde situaties of qua denklijnen, kun je beter daarnaast een nieuw formulier ontwerpen met een heel eigentijdse opzet. In hun rapport aan de generale synode 2008 noemden deputaten dit juist als argument om niet alles in één formulier te hoeven zeggen. Deputaten en synode hebben met hun ingreep het klassieke doopformulier op één belangrijk punt behoorlijk ingekort. Als straks in ons nieuwe ‘Doopformulier 1’ de passage over de veroordeling in Adam en de aanneming in Christus niet meer voorkomt, vervreemden we ons daarmee van de andere kerken binnen de gereformeerde gezindte in Nederland.

Ik herinner de lezer aan het korte rapportje van de professoren B. Kamphuis en F. van der Pol aan de synode van 2008 over de vraag of we ook meteen maar de drie formulieren van eenheid moesten gaan herschrijven in de stijl van de NBV. Zij adviseerden nadrukkelijk om dat niet te doen, en hun overwegingen waren zeer helder: *‘3. De gereformeerde belijdenisgeschriften zijn niet het exclusief bezit van de GK. Een grondige herziening van de belijdenisgeschriften vergroot de afstand tussen de tekst die bij ons in gebruik is, en elders gebruikte tekstvorm. Juist de groeperingen met wie wij ons in confessioneel opzicht het meest verwant voelen (de CGK, het confessionele deel van de PKN) zal zich het minst herkennen in zo’n herziene belijdenis. Juist daar is de NBV immers meestal niet in gebruik. De enige uitzondering in dit opzicht zullen de NGK zijn. 4. De voorgestelde herziening offert de oecumenische dimensie van de belijdenisgeschriften in feite op aan hun intern kerkelijk gebruik.’*

Ik beseft dat de liturgische formulieren geen belijdenisgeschriften zijn. Daarom hebben we er ook meerdere van. Maar juist de klassieke formulieren van doop en avondmaal geven wel uitdrukking aan de verbondenheid met de andere kerken en gelovigen uit de gereformeerde gezindte. Daarom kun je het volgens mij niet maken om in de structuur van die formulieren ingrijpende wijzigingen aan te brengen, zoals op dit punt wel gebeurd is. Daarmee hebben we als kerken het klassieke doopformulier om zeep geholpen.

2. Bovendien kan er door deze ondoordachte weglating van de passage over Adam en Christus ook een stuk onnodige vervreemding en verwijdering ontstaan bij de groeperingen binnen de gereformeerde gezindte met wie wij ons in confessioneel opzicht het meest verwant voelen en die de NBV niet gebruiken. Laten we goed beseffen dat er binnen de gereformeerde gezindte toch al, soms positief-kritisch, soms argwanend-veroordelend, naar onze GKv-kerken gekeken wordt. Dan zegt men dat het zondebeseft niet ons sterkste punt is en dat we ook theologisch vrij openstaan voor allerlei evangelische leringen. Daar komt dan straks ook nog bij, dat we als vrijgemaakte kerken nota bene bij de bediening van de kinderdoop niet meer met alle andere kerken uit de gereformeerde gezindte uitspreken dat onze kinderen vanaf hun geboorte zonder het te weten in Adam veroordeeld zijn. Zie je wel, hoor ik een predikant uit de zwaardere hoek van de CGK al zeggen: bij de GKv zijn ze het beseft helemaal kwijt dat we van nature Adamskinderen zijn. Dan kun je als GKv’er wel zeggen dat de leer van de erfzonde al in het eerste gedeelte van het doopformulier beleden wordt, maar daarin heb je dan alleen op papier gelijk. Tussen de oren zit de gedachte, dat het niet toevallig is dat de veroordeling in Adam uit het doopformulier dat al meer dan 435 jaar gebruikt wordt in Nederland, bij de vrijgemaakten is verdwenen.

Willen we dat risico lopen? Enkel omdat deputaten, gezien de vele reacties van synodeleden op hun eerste voorstel, van mening zijn dat deze passage wel een hele ingewikkelde formulering bevat en dat daarom de veroordeling in Adam én de aanneming in Christus uit genade tot Gods kinderen maar glad, vlak en zakelijk moet worden weergegeven met: ‘Want God heeft met hen zijn verbond gesloten’? Ik noem dat vlak en zakelijk, want dat de almachtige God weer onze hemelse Vader wil zijn, komt veel

warmer en hartelijker tot uitdrukking als je bij de doop van kleine kinderen zegt dat de HERE hen tot zijn kinderen aanneemt. Waarom moet dat hier dan opeens in juridische termen weergegeven worden, terwijl deputaten in het dankgebed na de doop de oorspronkelijke formulering ‘*U hebt ons door uw Geest tot leden van uw Zoon en daarmee tot uw kinderen aangenomen*’ wel hebben laten staan? Ook hierin blijkt dat de voortvarendheid om in krap twee jaren alle formulieren te hertalen in aansprekend hedendaags Nederlands, ook iets van een haastklus is geweest.

3. Mijn laatste bezwaar is kerkrechtelijk van aard. Deputaten hebben in hun rapport een hertaling gepubliceerd waarin de passage over ‘Adam’ nog wel voorkwam. Vanuit de kerken waren er geen zwaarwegende argumenten binnengekomen om deze passage maar uit het klassieke doopformulier te verwijderen. Vanuit de synode kwamen er voor de zomer veel voorstellen tot verbetering (!) en het resultaat is dat deputaten voorstellen om tot verwijdering (!) van deze passage over te gaan. Dat mag dan wel als resultaat hebben, ‘dat de formulieren een talig en liturgisch-theologisch verantwoord geheel vormen’, zoals grond 2 van besluit 2 van de *Acta* van Zwolle-Zuid uitspreken. Maar de opdracht was toch, om ‘de tekst van de NBV op een deskundig (talig, poëtisch, liturgisch-theologisch) verantwoorde wijze in te voegen of te laten invoegen in de bestaande liturgische teksten en formulieren’ (*Acta* 2005, art. 71, besluit 2b). Nu verdwijnt er plotsklaps een kenmerkende passage uit het klassieke doopformulier zonder dat dat iets met de NBV te maken heeft en zonder dat daar vanuit de kerken om gevraagd is. Daarmee voed je de kritiek dat in onze kerken deputaten meer invloed hebben dan de kerken zelf. Er was gevraagd om de teksten van de oudere liturgische formulieren aan te passen aan het taalkleed van de NBV, maar het resultaat is dat deputaten alle formulieren volledig op de schop nemen en ze hertalen naar hun eigen inzichten en gevoelens. Nogmaals: ik heb daar op zich geen bezwaar tegen, maar er lag geen synodeopdracht aan ten grondslag. De generale synode van 2008 had dit niet zo gemakkelijk mogen laten passeren door alleen maar in het verslag van de bespreking op te merken: ‘Nadat de vergadering in juni akkoord was gegaan met de wat verdergaande aanpassing van de formulieren dan strikt gevraagd door de GS Amersfoort-Centrum-2005.’
4. Ik vind het daarbij ook vreemd, dat de synode van 2008 besloten heeft dat kerken niet rechtstreeks naar de volgende synode op de inhoud van de proefeditie *Liturgische Formulieren* mogen reageren, maar al hun reacties moeten inleveren bij deputaten Eredienst (besluit 3c). Die zullen in 2011 op grond van de reacties zelf met een voorstel voor een definitieve hertaling komen (besluit 3d).
Van de zeven leden tussen 2005 en 2008 zijn er vijf herbenoemd tot 2011. Dus krijg je de volgende vreemde gang van zaken: degene op wie je kritiek hebt, mag als meerderheid in het huidige deputaatschap zelf beoordelen of die kritiek terecht is en dat in 2011 aan de volgende synode laten weten. Die krijgt vervolgens wél rechtstreeks het deputatenrapport met argumenten toegezonden, maar kan niet zelfstandig kennisnemen van de tegenargumenten die vanuit de kerken aangedragen zijn.
Daarmee worden kerken op een 0-1 achterstand gezet ten gunste van deputaten. Terwijl in mijn optiek deputaten zijn aangesteld om de kerken te dienen en een synode vooral moet luisteren naar wat vanuit de kerken, en niet allereerst door een deputaatschap, wordt aangedragen.
Voor deze handelwijze wordt verwezen naar Artikel 5 van de *Huishoudelijke Regeling voor Generale Synodes* die in 2005 is vastgesteld. Maar daar staat nu juist in, dat deputaten alle opmerkingen over zaken die tot hun taakgebied behoren, dienen voor te bereiden voor de komende synode, ‘voor zover het niet gaat om een verzoek tot revisie

van een besluit dat blijkens de Acta door henzelf is voorbereid’.

Aan de kerken is de mogelijkheid gegeven om wijzigingsvoorstellen in te dienen op de voorlopig vastgestelde gemoderniseerde liturgische formulieren. Je kunt er over twisten, of alle reacties die binnenkomen, vallen onder de definitie ‘een verzoek tot revisie van een besluit’. Maar hoe diepgaander de kritiek, hoe dichter het erbij in de buurt komt. Dan is het inderdaad vreemd dat de synode van Zwolle-Zuid haar opvolger in 2011 opzadelt met het narekenen van inhoudelijke reacties uit de kerken, die alleen maar gefilterd terug te vinden zijn in het komende rapport van deputaten Eredienst.

Al met al hoop ik dat onze kerken niet alleen veel suggesties voor verbeteringen naar deputaten eredienst zullen sturen, maar dat ze ook *rechtstreeks* aan de volgende generale synode het verzoek zullen doen om:

- a. uit te spreken dat de vorige synode ten onrechte heeft besloten om een wezenlijk onderdeel van het klassieke doopformulier te verwijderen zonder in rekening te brengen dat daarmee een forse inbreuk gepleegd is op zowel de historische continuïteit als de onderlinge verbondenheid met de andere kerken binnen de gereformeerde gezindte;
- b. de passage over ‘in Adam veroordeeld’ en ‘in Christus uit genade aangenomen’ weer op te nemen in ‘Dooformulier 1’ als hedendaagse weergave van het klassieke doopformulier.